

обговорювана проблема розроблення перспективної державної політики щодо релігії та церкви у унесення відповідних змін чинний Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» [4, с. 89, 133].

Передовсім це стосується визначення, з урахуванням міжнародного досвіду, чітких функцій державних структур у справах релігій, без посередництва яких розв'язати проблеми багатоконфесійної України поки що неможливо. Актуальним є й запровадження типологічної градації у ставленні держави до наявних у її законодавчому полі релігійних організацій, прийнятої в інших країнах.

Правознавцям і науковцям варто також обговорити питання підняття кількісного цензу членів релігійних громад при реєстрації їхніх статутів, що позбавить релігійне середовище багатьох проблем віросповідної практики, унеможливить прояви білярелігійного авантюризму.

І це буде не чергова спроба обмеження вистражданих багатьма поколіннями віруючих норм релігійної свободи, а лише сприяння повній захищеності автохтонного, історичного та традиційного релігійного середовища України, досягнення його збалансованості та стабілізації. Водночас це посприє нормалізації діяльності тих новітніх релігійних формувань, які мають потенціал до подальшої адаптованості на теренах нашої держави.

Джерела та література

1. Бортніков В. І. Волинь на зламі століть (1989–2000) / В. І. Бортніков. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001.
2. Актуальні проблеми державно-церковних відносин в Україні : наук. зб. – К. : [б. в.], 2001.
3. Релігія і закон: проблеми правового врегулювання державно-церковних відносин : зб. матеріалів. – К. : [б. в.], 2002.
4. Сучасна релігійність: зміст, стан, тенденції : наук. вид. – Л. : [б. в.], 2007.
5. Поточний архів сектора в справах релігій Волинської облдержадміністрації (1988–2008 роки).

Гулько Геннадій. Неорелигиозный сегмент на Волыне: история, современность и проблемы. В статті проаналізовані філософські основи специфіки та історії діючих неорелигіозних організацій в Волинській області, наведені дані про їх кількість, типологію та структуру. Проаналізовано окремі крайні прояви в місіонерській та богослужбовій практиці. Представлено пропозиції по надлежащим изменениям в государственном законодательстве по делам религии.

Ключевые слова: конфессия, нерелигиозный структура, миссионер, миссионерская деятельность, адепт, источник конфликта, государственное законодательство.

Gulko Gennady. New Religious Segment on Volyn : History, Present and Challenges. The article focuses on the philosophical foundations of the specifics and history of new religious organizations operating in the Volyn region, the data on their number, typology and structure. Analyzed some extreme manifestations in missionary and liturgical practice, a number of them. Vysnovuyutsya proposals for appropriate changes in state law in matters of religion.

Key words: confession, non-religious structure, missionary, missionary activity, adept, a source of conflict, state law.

Стаття надійшла до редколегії
08.04.2013 р.

УДК 316.74 : 279.125 (477)

Ігор Дмитрук

Соціокультурна ідентичність українського п'ятидесятництва

У статті здійснено спробу проаналізувати соціокультурну ідентичність українського п'ятидесятництва, показати трансформаційні зміни українського п'ятидесятництва за останнє століття.

Ключові слова: п'ятидесятники, соціокультурність, українська ідентичність, протестантизм, гомілії, харизма.

Постановка наукової проблеми та її значення полягає в докладному аналізі п'ятидесятирічного віровчення, його трансформаційних змінах за останні сто років. Незважаючи на велику кількість радянських і вітчизняних науковців, які досліджували релігійний феномен п'ятидесятиріччя на території України, так і не було зроблено порівняльної оцінки діяльності п'ятидесятиріччя громад у різних регіонах України й різницю між ними.

Мета статті – оцінити соціокультурну ідентичність п'ятидесятиріччя із різних регіонів України, починаючи від перших локацій, звідки відбувалося поширення нового протестантського руху.

Аналіз досліджень цієї проблеми викладено в монографіях і статтях таких сучасних вітчизняних науковців – Віктора Єленського, Вікторії Мельник, Михайла Мокієнка, Петра Яроцького, а також низки радянських учених – Валерія Граждана, Федора Гаркавенко, Івана Москвитіна, Віктора Гараджи та конфесійних представників суспільно-теологічної думки п'ятидесятиріччя – Тетяни Жижкової, Михайла Паночка, Юрія Веремія.

Завдання статті – дослідити українську релігійну ментальність п'ятидесятиріччя, яка дуже своєрідна і специфічна. Ця специфічність проявляється в консервативній релігійній ментальності. Після хрещення Київської Русі Володимиром Великим утвердилася православна християнська деномінація в консервативному ключі. Окрім того, сама православна віра ввібрала велику кількість консервативних слов'яно-язичницьких поглядів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. Із приходом на українські терени першої хвилі протестантизму місіонери зіткнулися з проблемою православної консервативності та ментальності. Люди, які приймали протестантизм, не могли відмовитися від традицій та звичаїв своїх православних предків, і тому часто раньо-протестантські течії не могли підлаштуватися під українську релігійну ментальність. Саме із цією проблемою зіткнулися деякі раньо-протестантські течії (лютеранство, соцініанство, чеські брати), які припинили своє існування так і не встигнувши вкорінитися [4, с. 198].

Друга хвиля протестантизму змогла пройти шлях адаптації. Найкраще асимілювалися з українською релігійністю баптизм та п'ятидесятиріччя, які ввібрали в себе український консерватизм і внесли європейський лібералізм, що зацікавило значну кількість українського населення.

П'ятидесятиріччя до України прийшло у 20-х рр. ХХ ст. Першим п'ятидесятиріччяним місіонером став росіянин за походженням І. Воронаєв. Саме Він заснував на півдні України найбільшу кількість п'ятидесятиріччяних громад, які пізніше в радянській літературі отримали назву «воронаївці». Окрім воронаївського вчення, на території України в радянський період виникли інші течії п'ятидесятиріччя, зокрема смординці, шмітовці, адвентисти, сіоністи. Кожна із цих протестантських течій України по-різному інтерпретувала п'ятидесятиріччяне віровчення [5, с. 10].

Після масових погромів храмів різних релігійних конфесій з боку радянської влади п'ятидесятиріччяники, як і інші християнські конфесії, опинилися в ізоляції від підтримки західного світу. Комуністична влада заборонила п'ятидесятиріччяникам створити власний централізований союз, тому 1945 року значна кількість п'ятидесятиріччяних громад Одещини, Рівненщини, Київщини, Чернігівщини, Буковини, Донеччини та інших регіонів вступили в Союз Євангельських Християн Баптистів (ЄХБ), хоча значна кількість п'ятидесятиріччяників України залишила свою самостійність і діяла підпільно. Відразу після входження п'ятидесятиріччяників у структури союзу ЄХБ відбулися трансформаційні зміни у віровченні п'ятидесятиріччяних громад. Вони відмовилися від ліберальних служб у своїх храмах і розпочали трансформацію своїх догматів під впливом баптизму. Єдиним незмінним положенням п'ятидесятиріччяників залишалося вчення про хрещення Святим Духом та гомілії. Уходження в союз ЄХБ не вплинуло на всі п'ятидесятиріччяні громади: залишилася велика кількість п'ятидесятиріччяників, які зберігали свою ідентичність та культово-обрядову практику, при цьому діяли підпільно [9, с. 34].

Важливі факти діяльності п'ятидесятиріччя та його трансформаційних змін ми можемо знайти в радянській літературі. Саме радянські науковці першими спробували оцінити феномен п'ятидесятиріччяного руху. Хоч і великою проблемою об'єктивності радянських науковців до п'ятидесятиріччя був атеїстичний підтекст. Незважаючи на атеїстичний погляд у багатьох радянських науковців відрізнялося бачення п'ятидесятиріччя.

В. Єленський у роботі «Сучасний протестантизм: динаміка та тенденції» за 1989 рік досить цікаво характеризує п'ятидесятиріччяників радянської епохи. «Як відомо п'ятидесятиріччяники в нашій країні не являють собою єдину конфесію, а розпадаються на ряд течій. Найбільш впливові з них – християни

віри євангельської (так звані «воронаївці») і Християни Віри Євангельської, яких називають шмідтовцями». Також В. Єленський описує особливості віровчення та культової специфіки діяльності п'ятидесятників із погляду атеїстичних науковців радянської епохи. «Екстатичний стан, який виникає у п'ятидесятників у ході богослужіння, стає джерелом формування у щоденній свідомості досить негативного стереотипу цієї конфесії. Важко знайти у нас ще один релігійний напрям, про діяльність якого у свій час було стільки різних, найчастіше безглузвих, суджень. Їм нерідко ставили в провину практику людських жертвоприношень, бузувірські обряди» [3, с. 27].

Також у цій роботі В. Єленський проводить своєрідний аналіз атеїстичної літератури, яка була написана про п'ятидесятників України та їхнє вчення. Зокрема, науковець описує безглузді атеїстичні назви статей про п'ятидесятників. «Достатньо послатися на статті про п'ятидесятників, опубліковані в республіканських та обласних газетах України протягом 1977–1987 рр. (а писали про них досить часто). Найбільш типові заголовки «Лжепророки у масках», «Під виглядом святості», «Перевертні», «Лицеміри», «Фарисеї», і т. д., і т. п. Всіма цими назвами-ярликами користувався не один десяток журналістів» [3, с. 28].

Радянський науковець В. Граждан у роботі «Віровчення та мораль п'ятидесятників» описує п'ятидесятницьке вчення як нову американізовану християнську секту. На думку вченого, основними постулатами п'ятидесятництва є вчення про кінець світу та сходження Святого Духа. Саме останній проявляв основну відмінність світового п'ятидесятництва від інших пізньо-протестанських течій. Досить цікаво В. Граждан описує, з погляду атеїзму, концепцію вчення про сходження Святого Духу. «Вчення про сходження Святого Духу в п'ятидесятництві нібито навчає людей любити ближніх. Хоча на практиці п'ятидесятники не люблять нікого, навіть своїх адептів. Окрім того, плоди Святого Духа можуть отримати лише обрані люди, так звані апостоли та пророки» [2, с. 22]. Також В. Граждан доволі емоційно описує відмову п'ятидесятників займатися пропагандою комуністичної партії та пропагуванням соціально-моральної діяльності. «Соціально-етичний нігілізм п'ятидесятників призводить до серйозних деформацій бачення реального світу. П'ятидесятницькі лідери забороняють своїм адептам займатися пропагандою перебудови Радянського Союзу. Мета ж п'ятидесятницьких пророків – сфокусувати людей суто на релігійних проблемах і в жодному разі не брати активної діяльності в житті держави. Такі гасла зі сторони п'ятидесятницьких лідерів небезпечні для пропаганди комуністичної перебудови». Тому, на думку Граждана, п'ятидесятницькі громади України не змогли підлаштуватися під українську релігійну ідентичність і несли небезпеку для діяльності атеїстичних пропагандистів [2, с. 26].

Іншого погляду щодо релігійної ідентичності та позиції п'ятидесятників до комуністичної перебудови притримується радянський науковець цього ж періоду В. Мельник (В. Любашенко). У своїй роботі «Новий тип віруючого у п'ятидесятництві» вона описує п'ятидесятників у Радянському Союзі в період комуністичної перебудови. «Наприклад, Богдан О., 25 років, робітник зі Львова вважає, що завдяки своїй сумлінній праці він приносить користь бригаді і відчуває поважливе ставлення з боку колег; хороші ж стосунки з товаришами по роботі, почуття трудового колективізму приносить йому самовдоволення» [6, с. 41].

Окрім цього, В. Мельник у роботі описує важливість діяльності п'ятидесятників у соціальній сфері Радянського Союзу. «Характерною рисою соціального обличчя сучасного п'ятидесятництва є його переорієнтація на велике промислове виробництво. Сьогодні більшість молодих віруючих у місті є робітниками великих підприємств, виробничих об'єднань. У сільській місцевості вони також прагнуть оволодівати провідними професіями – трактористів, комбайнерів, будівельників; дівчата працюють і на фермі, і на полі». [2, с. 44]. Отже, бачимо В. Мельник описує зовсім іншу картину діяльності п'ятидесятників України в добу перебудови порівняно з описами В. Граждана.

З вищезгаданого тексту ми можемо простежити, що велика кількість радянських атеїстичних науковців вважали п'ятидесятницьке вчення дуже небезпечним для свідомості людей і часто називали його «мракобісною» сектою. Причина таких різких заяв і вигуків від радянських науковців усім зрозуміла: комуністична влада міркувала, що титули пророків та апостолів, які були присутні в українському п'ятидесятництві були дуже небезпечними для червоної диктатури. Тому часто п'ятидесятницькі керівники підпадали під жорстоку розправу працівників КДБ і відправлялися в заслання до Сибіру за свої релігійні переконання, а, у гіршому випадку, були розстріляні й названими ворогами народу. Їх сім'ї, відповідно, відправлялися в концтабори та були названі нена-

висниками Радянського Союзу. Варто також зазначити, що під термін «мракобісна секта» підпадали не лише п'ятидесятники, а й інші протестанти, зокрема адвентисти сьомого дня та баптисти, які так само, як і п'ятидесятники, були небезпечними для комуністичного режиму сектами, що підтримувалися американським капіталізмом [1, с. 10].

Також важливим моментом формування особливостей українського п'ятидесятницького віровчення відіграла розгалуженість п'ятидесятників на різні дрібні течії. Окрім того, п'ятидесятники в радянський період намагалися всіляко підлаштуватися під регіональну специфіку регіону, у якому проживали. Тому часто п'ятидесятники Рівненщини у своїй інтерпретації п'ятидесятницького вчення кардинально відрізнялися від п'ятидесятників Одещини. Хоча загалом усі українські п'ятидесятники в радянський період повністю порвали з американським п'ятидесятницьким ученням.

Велику роль на формування єдиного союзу п'ятидесятників відіграв вихід п'ятидесятницьких громад із союзу ЄХБ 1988 року. Починаючи із цього року п'ятидесятницькі лідери розпочали тривалий процес створення та об'єднання всіх українських п'ятидесятників країни в єдиний союз. Також важливим моментом можна відзначити те, що все світове п'ятидесятництво на цей період було досить багатогране, на відміну від баптистів, які мали свій світовий центр у Бостоні, США, п'ятидесятники не мали єдиного світового центру [8, с. 38].

Отже, українські п'ятидесятники опинилися не лише в ізоляції комуністичного режиму, а й світового, оскільки п'ятидесятництво у всьому світі втрачало свою єдину соціокультурну ідентичність. На 1990 рік фактично всі п'ятидесятницькі громади США перетворилися в харизматичні. У США розпочалася своєрідна реформація п'ятидесятництва в неоп'ятидесятництво (харизматію). Тому українське п'ятидесятництво постало перед дилемою [4].

Із проголошенням незалежності України, яка принесла масовий релігійний бум, п'ятидесятницькі громади розпочали активно здійснювати місіонерську діяльність. Релігійний вибух в Україні породив велику кількість конкурентів для п'ятидесятництва. Найбільшим конкурентами п'ятидесятників стали харизмати, які дотримувалися п'ятидесятницького вчення про духа святості та гомілії, проте відрізнялися значною ліберальністю, їхні богослужіння нагадували масові стадійні зібрання та театри. Тому в 90-х рр. значна кількість п'ятидесятників стала харизматами та втратила свою історичну ідентичність. Інша ж частина п'ятидесятницьких громад змогла створити власний Всеукраїнський Союз Церков Християн Віри Євангельської [8, с. 220].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сьогодні в Україні функціонує низка п'ятидесятницьких громад, які не входять у жоден релігійний союз і не мають свого єдиного центру. Важливим моментом є те, що релігійна та соціокультурна ідентичність п'ятидесятників України дуже багатогранна й різноманітна, оскільки п'ятидесятництво в кожному українському регіоні по-різному інтерпретує своє вчення. Окрім цього, п'ятидесятники відрізняються один від одного своєю зовнішньою атрибутикою. Наприклад, п'ятидесятники Рівненщини є чи не єдиними в Україні, які дотримуються консервативності у вбранні та соціальних положеннях своєї конфесії. Рівненські п'ятидесятники повністю підлаштувалися під регіональну православну специфіку. Тому у своїй повсякденності п'ятидесятники на Рівненщині досить консервативні та закриті від інших релігійних течій регіону. На відміну від рівненських п'ятидесятників, київські досить ліберальні та сучасні, подекуди деякі п'ятидесятницькі церкви Київщини, Житомирщини, Одещини нагадують харизматів у своїх ліберальних службах і релігійних положеннях.

Отож можна зробити такий висновок: соціокультурна ідентичність п'ятидесятництва в Україні впродовж ста років була багатогранною. Незважаючи на єдине для всіх віровчення, у кожному українському регіоні по-іншому його інтерпретують. Вивчення віровчення п'ятидесятників кожного регіону вимагає особливого наукового підходу. Зокрема для дослідження п'ятидесятницьких громад Рівненщини потрібно виокремлювати їх консервативну самоідентичність, яка тісно пов'язана з культурною спадщиною регіону.

Джерела та література

1. Гараджа Виктор Иванович. Протестантизм [Текст] / В. И. Гараджа. – М. : Политиздат, 1971. – 199 с.
2. Граждан Валерий Дмитриевич. Вероучение и мораль пятидесятников [Текст] / В. Д. Граждан. – М. : Знание, 1989. – 63 с.
3. Єленський В. Є. Сучасний протестантизм: динаміка, процеси, тенденції. [Текст] / В. Є. Єленський – К. : Т-во «Знання» УРСР, 1989. – 48 с.

4. Єленський В. Протестантизм у ХХ столітті: тенденції змін // Екуменізм і проблеми міжконфесійних відносин в Україні [Текст] / В. Є. Єленський. – К. : Гносис, 2001. – С. 196–202.
5. Заватский В. Евангелическое движение в СССР после Второй Мировой войны [Текст] / В. Заватский. – М. : [б. и.], 1995. – С. 37.
6. Мельник В. І. Новий тип віруючого у п'ятидесятництві [Текст] / В. І. Мельник – К. : Вид-во Т-ва «Знання» УРСР. – 1991. – 48 с.
7. Мельник В. Концепція соціального Євангелія у контексті суспільної активізації протестантизму // Церква і соціальні проблеми [Текст] / В. Мельник. – Львів : Поліграфтехнік, 1994. – С. 246–255.
8. Слободяник В. А. Очерки по истории пятидесятничества (с комментариями) [Текст] / В. А. Слободяник. – Ирпень : Ирпен. библ. семинария ВСО ЕХБ, 2000. — 320 с.
9. Яроцький П. Л. Український протестантизм учора і сьогодні // Віче [Текст] / П. Л. Яроцький. – К., 1994. – № 11. – С. 33–38.

Дмитрук Игорь. Социокультурная идентичность украинского пятидесятничества. В статье осуществлена попытка проанализировать социокультурную идентичность украинского пятидесятничества. Адаптация и развитие украинского протестантизма имело достаточно сложную историю становления и распространения на украинской территории. Начиная с XVI в., в Украине проникают новые христианские реформаторские движения. Это создало благоприятную почву для новой волны протестантизма уже в XX в. Активное развитие пятидесятничества на юге Украины расширило свое влияние на всю территорию страны. Пережив советскую религиозную политику, деятели ХВЕ начали создавать собственную культурно-идентичную прослойку общества, тем самым отражая свою уникальную идентичность и принадлежность к определенной религиозной группе.

Ключевые слова: пятидесятники, социокультурность, украинская идентичность, протестантизм, гомилии, харизма.

Dmyruk Igor. Socio-cultural identity of Ukrainian Pentecostal Movement. The paper is feasible to analyze socio-cultural identity of Ukrainian Pentecostalism. Adaptation and development of Ukrainian Protestantism had a very complex history of formation and distribution in Ukraine. Beginning in the 16th century, in Ukraine are beginning to penetrate new Christian reform movements. This created a fertile ground for a new wave of Protestantism in the 20 th century already. Active development of Pentecostalism in southern Ukraine has expanded its effects on the entire territory of Ukraine. Having survived the Soviet religious policy Pentecostal leaders have begun to create a culturally identical stratum of society. Thus reflecting its unique identity and membership in a particular religious group.

Key words: Pentecostalism, Socio-culturalism, Ukrainian identity, protestantism, homily, charisma.

Стаття надійшла до редколегії
25.11.2013 р.

УДК 2-1 Фейербах

Євген Распопов

Сутність релігії як чинник іморталізму в концепції Людвіга Фейєрбаха

Стаття аналізує специфіку релігійної природи безсмертя та воскресіння у творчості відомого німецького філософа Людвіга Фейєрбаха. Здійснено спробу іморталогічного аналізу релігійного світогляду на основі основних робіт Фейєрбаха. Показано, що проблема безсмертя в релігійній системі має свої специфічні чинники, власну природу, що відображено в психології поведінки носіїв релігійної віри. Творча спадщина видатного філософа допомагає з'ясувати глибинну сутність цієї проблеми.

Ключові слова: іморталізм, безсмертя, особисте безсмертя, релігійна свідомість, антропологізм, природа релігійності.

Мета статті постає у спробі з'ясувати глибинну сутність проблеми релігійного іморталізму, природи релігії та віри в безсмертя у творчій спадщині відомого німецького філософа Людвіга Фейєрбаха. Час Фейєрбаха припав на особливий розквіт німецької класичної філософії. Ідея безсмертя імпонувала всім представникам німецької класики – від Канта до Шеллінга; причому їхні